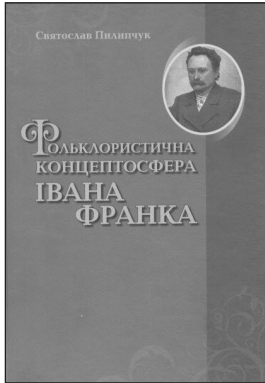

РЕЦЕНЗІЇ, ВІДГУКИ

Новий погляд на фольклористичні студії та фольклористичну концепцію Івана Франка

Пилипчук С. Фольклористична концептосфера Івана Франка : монографія. - Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2014. - 466 с.

Справді безмежною є глибина генія І. Франка, у творчості та дослідженнях якого кожне покоління читачів і науковців черпає “живу воду” для розвитку національної гуманітаристики. У цьому ще раз переконуємося, ознайомившись із науковою монографією С. Пилипчука “Фольклористична концептосфера Івана Франка”, що явила собою дійсно нове слово в українській фольклористиці про студії Каменяра над усною словесністю.

Дуже влучним у цьому контексті видається саме поняття “фольклористична концептосфера”, оскільки посутньо відображає сукупність різнопланових досліджень. Франка в галузі української фольклористики. Маючи потужне (хоч і розпорошене) джерельне підґрунтя, науково-теоретичну базу, С. Пилипчук удало зібрав, систематизував і концептуалізував погляди вченого як фольклориста-науковця, що досі ми сприймали фрагментарно. У його праці вони постали, як аналітична, чітко структурована цілість, і надають їй вагомий позитив.

Смислове та змістове структурування фольклористичних студій І. Франка у монографії С. Пилипчука розкриває повну картину зацікавлень ученого не лише у цій галузі, але й у науково-новаторських підходах до аналізу матеріалу, які не втратили свого значення до сьогодні та залишаються тим фундаментом, на який спираються у своїх студіях сучасні дослідники.

С. Пилипчук у монографії репрезентує два магістральні напрями студій І. Франка над усною словесністю: методологічний (I розділ) і генологічний (II розділ). Щодо методології: із дослідження можна простежити, що у студіях ученого знайшли відображення концептуальні засади та їх аналіз таких тогочасних фольклористичних шкіл як: міфологічної, антропологічної, міграційної, порівняльно-історичної, культурно-історичної, філологічної, чим, на думку автора монографії, “засвідчено успішну апробацію оригінальної дослідницької стратегії” (с. 2).

Дослідник слушно звертає увагу на те, що підхід до поцінування наукових праць І. Франка у галузі фольклористичної методології у різні періоди розвитку цієї гуманітарної галузі був неоднаковим. На початку ХХ ст. українські вчені доволі успішно “намагалися розвинути чітко окреслені й апробовані в І. Франка перспективні шляхи аналітичного розбору складного і багатовимірного фольклорного матеріалу” (с. 8). Натомість у радянський період, на думку автора монографії, “погляди ученого з поля фольклористичної методології отримали тенденційну,

відверто заангажовану інтерпретацію” (с. 8). Повернення до об’єктивного тлумачення поглядів ученого в цьому напрямку можна спостерігати тільки в 90-ті роки ХХ ст. Тому монографія львівського дослідника є вагомим кроком до реабілітації, узагальнення, належної оцінки та конструктивного аналізу Франкових методологічних студій у царині фольклористики.

С. Пилипчук неодноразово наголошує на тому, що І. Франко не надавав цілковитої переваги жодній із “модних тенденцій”. У поглядах та ідеях представників тогочасних шкіл і теоретичних напрямів він “виокремлював позитивні і негативні аспекти”, що свідчить про його “органічне змагання до об’єктивного аналізу, побудованого на багатоглядному розгляді народнопоетичного продукту” (с. 10). Усі позитивні знахідки вчений застосовував до власного наукового обігу, негативне – піддавав гострій і доказовій критиці. Тому дослідник доречно зауважує, що І. Франко неодноразово виступав проти “доктринерського, виразно заангажованого опрацювання народнопоетичних творів, що його наполегливо пропонували представники різних фольклористичних шкіл, оскільки, спираючись на багатолітній досвід систематичного опрацювання матеріалів “із уст народу”, переконався, що не існує універсального методу дослідження, що ексклюзивність підходів, використання однотипних стратегій неминуче призводить до втрати об’єктивності” (с. 19).

Глибоко вникнувши у методологічні студії І. Франка, дослідник чітко розмежовує ті аспекти, які вчений бере на озброєння та використовує у своїх працях, і ті, які видаються йому хибними, піддаючи їх критиці. Наведемо найбільш цікаві думки автора, які підтверджують проникливий аналіз праць ученого у смысловому полі тогочасних фольклористичних шкіл. Так, на думку С. Пилипчука, “учений вважав нелогічним і непрактичним той факт, що представники *міфологічної* школи намагалися універсалізувати свій метод, використовувати беззастережно до усього фольклорного матеріалу, навіть пропри його очевидний опір” (с. 23); “Франкові критичні оцінки *антропологічної* школи викликані передусім її нездатністю цілісно охопити увесь спектр найважливіших фольклористичних проблем” (с. 35); “попри прихильні відгуки, І. Франко все ж об’єктивно вважав *міграційну* школу дещо обмеженою, такою, що потребує певних доопрацювань, аби виявляти дієвість не тільки під час з’ясування прототипів чарівних казок ” (с. 59–60), що свідчить про “неможливість застосовувати здобутки школи під час аналізу усіх без винятку жанрів фольклору” (с. 60); “Франкові *компаративістичні* висліди багато в чому засвідчують прагнення ученого віднайти таку оптимальну вивірену тактику, яка б ніяк не дискредитувала вельми продуктивний у своїй суті компаративізм” (с. 72); “Франко різко критикував тих учених мужів, які не відчували *aurea mediocritas* (золотої середини) у своїх працях і часто збивалися на манівці, додаючи у всьому суцільне запозичення, або ж, навпаки, відносячи усі продукти духовного розвою людства на карб однієї нації” (с. 72); “стаючи на ґрунт *культурно-історичних* пошуків, І. Франко приєднався, як він сам влучно висловився, “до великого загону дослідників”, які роблять “величезну працю...” (с. 124); “*філологічне* вивчення твору для І. Франка ніколи не було самоціллю” (с. 138), оскільки “однотипне, одновекторне опанування фольклорної одиниці для такого фахового і глибокого дослідника, як І. Франко, не було достатнім, науковець виступав за докладну і всебічну інтерпретацію твору” (с. 138–139).

Водночас не можна не погодитися з думкою С. Пилипчука, що “Франкова фольклористична програма на методологічному рівні була заснована на різновекторному вивченні кожного твору” (с. 140). Хоча бачимо, що, мабуть, найбільше імпонували І. Франкові та набули розвитку в його працях ідеї представників культурно-історичної та філологічної шкіл, до яких він також широко залучав раціональні аспекти інших методологічних напрямів. Саме на основі цих студій,

як зазначає франкознавець, “вчений розробив систему комплексного аналітичного розбору і окремого твору, і широких пластів народної словесної традиції” (с. 7).

У другому розділі монографії С. Пилипчука знаходимо скрупульозний аналіз внеску І. Франка у вивчення жанрової системи українського фольклору, де “зосібна акцентовано на новаторських підходах до інтерпретації найскладніших питань фольклористичної генології” (с. 2). Звернуто також увагу, що І. Франко, окрім вивчення популярних фольклорних жанрових утворень, у своїх працях намагався “гідно представити незаслужено ігноровані чи “проскрибовані” жанри, тобто ті пласти народної творчості, які з різних причин опинялися поза контекстом серйозних наукових дискусій” (с. 5). Тому в монографії сфокусовано увагу на погляді щодо жанрів обрядового фольклору, що представлений колядками, веснянками, весільними піснями; поетичний епос (билини, історичні пісні, думи, балади); коломийки; казкову і неказкову (легенди, оповідання, перекази) прозу; анекдоти; паремії; загадки. Цей напрям досліджень дає підстави стверджувати, що І. Франко у своїх дослідженнях проблему жанрової ідентифікації твору вважав одною з основних, що не втратило своєї гострої актуальності й до теперішнього часу. З огляду на це, С. Пилипчук зазначає, що “І. Франко керувався міркуваннями, що максимально об’єктивне пізнання генологічної природи фольклорного твору можливе лише завдяки виокремленню низки найтипівіших, центральних, ядерних ознак, котрі формують його осердя, є повторюваними, традиційними і такими, що утвердились як невід’ємні первні жанрової атрибуції” (с. 142).

Здійснивши ретельне дослідження “огрому” Франкових праць, які стосуються генологічної проблематики, С. Пилипчуку вдалося виокремити найважливіші завдання, на які намагався дати відповідь, подекуди фрагментарно, І. Франко. Ось як зазначає про ці найважливіші “ціхи” автор монографічного дослідження: “Визначити приблизний обсяг генологічної одиниці, окреслити сферу її впливу, виокремити той пласт життєвого матеріалу, що відповідає внутрішній концепції жанру”, а також “встановлення чітких розмежувальних критеріїв” (с. 143). Виокремлені жанрознавчі аспекти не втратили своєї актуальності та можуть бути добрим керунком для сучасних дослідників.

Таким чином, у монографії С. Пилипчука “Фольклористична концептосфера Івана Франка” здійснено комплексний аналіз наукових праць Каменяра, що засвідчують його глибокий інтерес і різнопланове студіювання народних творів, які належать до різних жанрів фольклору. Про Франка-фольклориста автор відповідально зазначає, що “висновки дослідника про внутрішню природу певної генологічної одиниці вирізняються концептуальністю, адже засновані на опрацюванні широких пластів усної словесності та проникливого осягненні головних жанротвірних чинників як окремого твору, так і цілого корпусу споріднених зразків” (с. 11).

Загалом можна із впевненістю стверджувати, що наукове дослідження С. Пилипчука є помітним і вагомим внеском у сучасну гуманітаристику. Особливо цінним і потрібним воно є для фольклористів, літературознавців і франкознавців, оскільки у ньому вчений зумів чітко окреслити коло методологічної та генологічної проблематики, а також розкрити “атомарність” фольклористичної концепції І. Франка.

Жанна ЯНКОВСЬКА